Бүгү чүүлдүрнің пролетарилери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 182 (9257) | Суббота, 1973 чылдың август 4 | 1925 чыдда үндезилеттинген. | Өскүс 2 бөл.

ГЕРМАНИЯНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАҢГЫС ААЙ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИНГЕ ГЕРМАН ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮРҮНЕ ЧӨВҮЛЕЛИНГЕ ГДР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНГЕ

Эргим эштер.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлеери Советтер чүүлүнүң бүгү коммунистери болгаш ажылчы чоннары-биле кады Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының Төп Комитединиң Политбюро кежигүү, Герман Демократтыг Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы, бистиң шүүтүвүска эргим эживис, соратнигивис болгаш оюмнуувус Вальтер Ульбрихтиң мөчээн-биле хонгаштыр хөөн кажыыдазы илередип тур.

Вальтер Ульбрихт революстуг герман ажылчын шимчээшкининиң бирги одуруглаарынга алдан ажыг чыл дургузунда туржуп келген. Ол Эрнст Тельман болгаш Вильгельм Пик-биле кады Германияның Коммунистиг партиязын марксчы-ленинчи массалыг партия болдурар дээш дыка хөй ажыды кылган. Вальтер Ульбрихт ГКП-ниң Коминтерниң Күүскомунуң чанында толдаекчизи турган, коммунистерниң интернационалчы харылзааларын калбартырынга болгаш бызыглаарынга, демократтыг болгаш антифашистиг күштерниң сырый каттыжарынга улуг салыышкынын киргеп.

Гитлерден карзы корум-чурумга удур, немец удусту фашизмден хостаары дээш демиселге ооң хуула эрес-маадырлыг киржилгезин бүгү-ниити хүндүлеп, үнелээн.

Партияның болгаш күрүнеңиң шыгарааңгай ажылдакчызы, шынчы марксчы-ленинчи Вальтер Ульбрихтиниң ады-биле ажылчын аңгының чаңгыс эвин тургусканы болгаш Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязын тургусканы, немец ажылчыннарының болгаш тараачыннарының күрүнезин— Герман Демократтыг Республиканы тургусканы, ооң хөгжүдезин болгаш бызыгымнакчыны тудуш холбаалыг.

Чаа, ленинчи өзүүнүң ажыддакчызы Вальтер Ульбрихт аңгы дайзыннары-биле кажан-кеззеде эштеш чок боор, ажылчы чоннарга кызыгаар чокка бердинген, хайныгып турар энергиялыг, организаакчы улуг арганалыг кижи чораан.

ГСЧП биле СЭКП-ниң аразында, Герман Демократтыг Республика биле Совет Эвилелиниң улустарының аразында акы-дуңма өзүзүнүң найыралы база кады ажыддакылгаын хогжүдүп, бызыглаарының хөрээзинге Вальтер Ульбрихтиниң улуг ачы-хамыаазын Совет Эвилелиниң коммунистери, бүгү совет улус бедин-биле үнелеп турар.

Интернационалист-ленинчи, герман болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң шыгарааңгай ажылдакчызы, тайбың болгаш улустар аразында найыралы дээш бызыг туруштуг демиселчи, бистиң ниити хөрөөвис—социализмниң болгаш коммунизмниң тивилгезин дээш могаг чок демиселчи — Вальтер Ульбрихтиниң ады улустуң үгаан-бодалындан кажан-даа уттундурбас.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

Л. И. Брежневтиң Э. Герек-биле ужурашканы

Августуң 2-де Крымга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Польшаның Каттышкан Ажылчын партиязының ТК-зының ыныы дыштаныы турар Бирги секретары Э. Герек-биле ужуражышкыны болган.

СЭКП биле ПКАП-тың аразында партийжи харылзааларны, ийи акы-дуңма социалистиг чүүлдүрнің аразында экономиктиг болгаш политиктиг харылзааларны улам хөгжүдери-биле холбашкан алзөө хөй айтыыларны беседа үезинде чугаалашкан.

Л. И.-Брежневтиң Э. Герек-биле беседазы чугаалашкан айтыышкыннар талазы-биле санал-оналдың долу дүгжүүшүү-биле үреттиң ханызындан, найыралдыг байдалга эрткен.

Л. И. Брежневтиң Г. Гусак-биле ужурашканы

Августуң 2-де Крымга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң ЧКП ТК-ның ыныы дыштаныы турар Чиңгине секретары Г. Гусак-биле ужуражышкыны болган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы биле Чехословакияның Коммунистиг партиязының аразында акы-дуңма өскүүнүң харылзаалары. Совет Эвилели биле Чехословакияның аразынга бүгү талаалыг харылзаалареры улам хөгжүдүрүнүң айтыышкыннары ийи партия удуртукчулары чугаалашкан.

Л. И. Брежневтиң Г. Гусак-биле үреттиң ханызындан, найыралдыг байдалга болган беседазы чугаалашкан бүгү айтыышкыннар талазы-биле санал-оналдың долу дүгжүүшүү-биле турарын база катап бадыткаан.

Н. Чаушескунуң Крымга турганы

Румынияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары, РСР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Н. Чаушеску Крымга турган үезинде августуң 2-де Севастопольга барып чораан.

Ол-ла хүн Н. Чаушеску төрээн чуртунче чоруткан.

СОЦИАЛИЗМ БОЛГАШ ТАЙБЫҢ ЧАРЫЛБАС

Бистиң чуртувустуң, дөпшүлелиг күштериниң, бүгү улустарының кичээнгейин улуг болган чугаа тудушкан. Июль 30-31-де Крымга социалистиг чуртларының — Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Монголдуң, Польшаның, Румынияның, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының найыралчы ужуражышкыны болган. Чуректиң ханыызындан найыралдыг байдалга эрткен ужуражышкынның киржикчилери боттарының партияларының амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайын, боттарының социалистиг күрүнелериниң хөгжүдүлүнүң дугайын ботботтарынга дыңнатканнар. Акы-дуңма партияларның болгаш чуртларның аразында политиктиг, экономиктиг болгаш идеологтуг кады ажыддажылгавың айтыргаарын ацаа чугаалашкан. Ол ышкаш делегей байдалының чугула айтыырларының талазы-биле санал-оналдың бөгө солушкан.

Акы-дуңма чуртларның удуртукчу ажыддакчыларының ужуражышкыны, делегейниң чугула айтыырларының талазы-биле санал-оналдың солчулгазы, даштыкы политиктиг айтыырларын дугуржуп бөгө кады ажыддан кылыры чаагай чаңчыл апарган. Социалистиг дем каттыштырынга чуртлары делегей политиказының бүгү-ле хол-кол айтыырларын ниити дугуруйтуган утаанышкын өзүүгаар шилгилеп турар. Бо чорук бөгө бистиң тайбыңга ынакшылдыг, принципалдыг утаанышкынны-высты хөрөк кырынга боттандырарынга үнелеп четпес улуур-дузалыг болуп турар. «Сеолгу чылдарда бистер шүүтүвүс социалистиг күрүнелериниң болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң ажыддан кылганы даштыкы политика талазы-биле хол чүүлдериниң бөгө ооң-биле кады СЭКП-ниң XXIV съездиниң чүүлдүгүүнүн көргеен Тайбың программазының практиктиг ажыл-херектерге боттанышкынының хөрөнгизи болган бөгө— дээ. Киевке болган байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Совет Эвилелиниң, бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының үеш делегей аренызында күчүүлүг болган алдар-хүндүлүг дыңнаглы турар. Ол үн улустарны быжыг тайбыңче болгаш найыралче, оларны хосталгаже бөгө аймык чок чорукче кыйтырып турар. ССРЭ-ниң болгаш социализмниң өске-даа чуртларының тайбыңга ынакшылдыг идеокиллиг политиказы социализм-биле тайбың чарылбас тудуш холбаалыг дээрзин чер кырының улустарынга хүн бүгү улам бүүдүүлүг көргүзүп турар.

Крымда амгы бо ужуражышкын ол дугайын бөгө бүрүү-биле бадыткан турар. 1972 чылдың июльде Крымга болган ужуражышкынның соонда өскен үе дургузунда Варшава Керээзиниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң медегелериниң, акы-дуңма партияларның съездилериниң шиитпирлеринде, СЭКП-ниң XXIV съездиниң Тайбың программазында идеп үндүрген даштыкы политиктиг сорулгаларны боттандырарынга улуг чедишкиннер чедип алдынган дээрзин акы-дуңма партияларның удуртукчулары демдеглээннер. Делегей байдалында ниитизин-биле боттуг өскерлиишкиннер болган деп ниити түүнүл кыыдынган. Бо бүгү социалистиг дем каттыштырынга чуртларының тайбыңга ынакшылдыг политиказының салдарының улгатканы көргүзүп турар.

Хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң, социализмниң өске-даа чуртларының күжеппиннериниң ачызында дайын соолуудеги чылдарда кайгамык өскүлүнүнүң өскүзиирек, удурланышкан байдалдыг турган үеден тайбың кожа-хелбээ доозуваарының, социалистиг болгаш капиталистиг күрүнелериниң бот-боттарынга ажыктыг харылзааларын болгаш айыыл чок чоруун удур-дедир деп хандырар тайбыңга ынакшылдыг кады ажыддажылганың үезинче шилчилге боттанып турар. Өскүзиирек, удурланышкан чоруктан кады ажыддажылгаже ол орук ыдыг-ла амыр эвес. СЭКП, өске-даа акы-дуңма партиялар тайбыны бызыглаарынче, тайбың кожа-хелбээ дугуйааларының ленинчи принциптерин күрүнелер аразынга харылзаалардың ылап-ла күүседир норма-чижектери кылдыр шилчидериниче утаанышкынны чайгылып чок чорудун турар. Ол сорулганы таарыштыр шиитпирлээриге, бүгү делегей байдалын чугумчударынга социалистиг чуртларының удуртукчу ажыддакчыларының капиталистиг күрүнелер төөлөери-биле ужуражышкыннары база чугаалажышкыннары улуг рольду ойнаан.

Тайбыңның программазын амыдыралга боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының дугайында, АКШ-ка, ГФР-ге болган Франциага чоокта чаа чорун турганының бөгө ацаа болган чугаалажышкыннарын, хүлээн алдынган дугуржулгаларын, оларның аразында ядролуг дайынны болдурбас дугайында совет-америк дугуржулгаларының дугайында дыңнадыгы СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Крым ужуражышкынының киржикчилерге кылган. СЭКП-ниң ленинчи даштыкы политиказын, делегейге чугула ужур-дузалыг ол политиканы боттандырарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң хуула салыышкынын акы-дуңма партиялардың удуртукчулары бедип-биле үнелээн.

Делегейниң айыыл чок чоруун болгаш тайбыны бызыглаарынга дузалаар чаа боттуг балыварны кылырынга, ол оруктан улам ынай бүрүүгаарлаарынга таарымчалыг перспективалар ам улам ажыттынып турар.

Делегей ареназында болдунган боттуг бүрүүгаарлаашкынны күрүнелериниң ниити күжеппиннери-биле бызыглаары, хүлээн алдынган дугуржулгаларны болгаш кереэлерни амыдыралга доктаамал боттандырары, кол сорулга — бүгү ниитиниң тайбының хандырарынче чайгылып чок бүрүүгаарлаарының чугулазын Крым ужуражышкынынга демдеглээн.

Делегей байдалының дүшкүүрлүг чоруун чавырыыдырарының чугула факторларының бирээзи болза, айыыл чок чорук болгаш кады ажыддажылга талазы-биле ниити Европа чөвүлел хуралының ажылының баштайгы үе-чадазы болган. Ындыг чөвүлел хуралды чыыдырар дугайында идеяны Совет Эвилели болгаш социализмниң өске-даа чуртары идип үндүрген. Империалистиг реакция күштериниң удураныышкыны турза-даа, ол идея ам херек кырында боттанып турар. Чөвүлел хуралдың баштайгы үе-чадазы доозулган. Ооң моон соңгаар-даа чедишкиннинг болурунга дузаларынга боттарының белеңин социалистиг күрүнелер

(Улаштыы 2-ге арыында).

МАЛ ЧЕМИ БЕЛЕТКЭЭРИНИҢ ТЕМПИЗИН ДҮРГЕДЕДИР

Республиканда мал бажының көвүдеп турары-биле холбаштыр мал чемин белеткээри чугула айтыырларының биэзи болуп турар. Тараан сигеннерин болгаш чайгаар үнер сигеннерниң өзүн үнериниң соон чаа алзөө шаптыктаан. Ынчалза-даа июнь болгаш июль айларда болгулаан чаашкыннар сигеннин үнүүшкүнүн дүргедеткен. Ам черде болганда сигеннің үнүжү эки.

Августуң 1-де медээни өзүгаар алырга: республиканың колхозтары болгаш совхозтары 18,4 мун тонна сигенни белеткээн, ол болза планның 13,9 хуузу болур. Каа-Хем районнуң ажыл-агыйлары мал чеминиң белеткелин алзөө организастыг чорудун турар. Ында планның 28 хуузун күүседип алган. Бии-Хем районда планның 25,5 хуу чедире берген. Ажыл-агыйларның аразында мал чемин белеткээр талазы-биле калбарган социалистиг чарыштың түүнелин үндүрүп, Бии-Хем районда «Өөк» совхоз бирги черни алган. Мал чеминиң белеткелин «Саян» совхоз база-ла багай эвес чорудун турар. Ол ажыл-агыйлар 100 тонна сигеннин болуп, сараатта болгаш 1450 тонна сенажды салган, азы ол-ла дараалашкаа-биле планны 33 болгаш 30,6 хуу күүсеткен.

Мал чемин белеткээриниң темпизи ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «УТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарда болгаш Каа-Хем районнуң «Тиилелге», «Коммунизмге оруу», Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачы» колхозтарында бедик болуп турар. Бо чугула кампанияны «Тээли» совхоз, ылаңгыя ооң Найыралы салбыры багай эвес эгелээн. Ол салбырда 100 ажыг кижи сигеннин хол кадыыры-биле кезип турар, бүгү-ле механизмнерни ажылче киргеп.

Республиканда ниитизин-биле 33.674 га черниң чайгаар үнген болгаш тараан сигеннин кестиргеп, ооң 26,1 мун ганыы сигеннин болуп алган, 7,5 мун га шеолдун сигени ам-даа болдунмаан.

Республиканда 1841 тонна сенаж салдынган азы планның чүгле 13,2 хуузу, 300 тонна сенаж салыр планныг «Барлык», кайызы-даа 650 тонна сенаж салыр планныг «Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Большевик», «Алдан-Маадыр» совхозтар сенаж салырынче амдаа кирбээни кончуг четпес. Улуг-Хем район 2000 тонна сенаж салыр планныг турган, чүгле 40 тоннаны салган. Танды районнуң ажыл-агыйларында чаңгыс тонна-даа сенаж салдынмаан.

Мал чеми белеткээрин «Торгалыг» совхоз иуду темпилиг чорудун турар. Ол ажыл-агый 3788 тонна сиген белеткээр планындан чүгле 51 тоннаны кылып, планны 1,3 хуу чедирген. Ол ышкаш Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхоз 1600 тонна сиген белеткээр планындан чүгле 90 тоннаны кылган, а «Дөң-Терезин» совхоз 15 ажыл хүнүнде дөңгүп-ле 10 тонна сиген белеткээн. «О. Шыныаа» совхоз мал чеминиң белеткелин онза багай чорудун турар. Ында сиген кеждеенчо барык-ла кирбээн деп болур, чүгле 25 га черниң сигеннин кескен. А «Тес-Хем» совхоз планын чүгле 6,1 хуу күүсеткен. «О. Шыныаа» биле «Тес-Хем» совхозтарының директорлары эштер С. Я. Монге биле Н. Д. Балчый-оол олар мал чеми белеткээрин күштеддирер талазы-биле чүү бодап турарлары? Дүжүт ажаан алышкынынга чедир санныг хонуктар арткан-дыр. База катап ниитиниң малы кышка удур чем чок артар бе? «Бай-Тал» совхозтуң директору эш С. С. Бай-Сол база-ла тайбыңзыраан олурбушаан. Ында чүгле 30 тонна сиген белеткеттинген.

Улуг-Хем районда «Х Улуг хурал» колхоз сиген белеткелин багай чорудун турар. 1700 тонна сиген белеткээр турган, амга чедир 85-ле тоннаны белеткээн, азы планның 5 хуузу. «Тоора-Хем» совхозта темп кончуг куду, планның 2,9 хуузу күүсеттинген. А Эрзин районнуң колхозтары 414 тонна сиген белеткээн, азы планның 4,2 хуузу болуп турар. Кызыл хоорай Советиниң ажыл-агыйларында сиген белеткелин ооң чорудун турар. Бо үеде айыттынган ажыл-агыйларның удуртукчуларындан болгаш тускай эртемнигленнерден шыгыныы-биле айтыраар өй келген.

Чамдык ажыл-агыйларга мал чеми белеткээринге чүү шаптыктан турарыл? Хамык ужур күш-ажылды багай организастаанында, механизастаттынган бригадаларның болгаш звеноларның ажылынга дыка шаптыктан турар. Агаар-бойдустуң шаптыктаанкынына төрүлбас дээш механизаторлар ажылды таарыштыр организастан, техниканы чоп ажылган турар. Мал чеминге немелде кылдыр тараа саванын болгаш өскедаа бөдүүн чемнерни база белеткеп турар.

Сеолгу чеди хонукта силос салып, белеткээр ажыл улам шанкынчаан. Ол ажыл ам чер болганда улам калбарып турар. Ону 7.010 мун тоннаны онгарларда салып, кулаваыр-лаан. Ол ышкаш 1516 мун тонна сиген далганы база салган. Ол витаминниг мал чемин Литвания болган Эстониянның ажыл-агыйлары дыка хөөнү белеткеп алган.

(СЭТА).

ФЕРМАЛАРГА ЧЕТЧИР КЫЛДЫР

ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң дыңнатканын өзүгаар алырга, чүүлүн колхозтары болгаш совхозтары июльдуң 30-ге чедир 47.671 мун гектар тараны болгаш чайгаар үнген сигенни кескен. Ол болза планның 71 хуузу-дур. Тускай акт өзүгаар планнаанының хөй кезин — 32.846 мун тонна сигенни хүлээп алган. Украинаның, Казахстанның, Ортаакы Азия республикаларының, Балтий чоогунуң ажыл-агыйлары эрткен чылдың деннелиниң шалыыкын ажыддап, малга бөдүүн чемнерни хөөнү-биле белеткеп турар.

Сенажты белеткеп, салырынче онза кичээнгей салдынып турар. Ону ам 42.086 мун тоннаны салган. Ол дээрге планның 94 хуузу-дур. Россия Федерациязының, Белоруссияның болгаш өске-даа республикаларының колхозтарында болгаш совхозтарында сенажты эрткен чылдының бо үезинде турганындан дыка хөөнү күрлавырлаан.

Бо чылын мал чеми белеткээр ажыл нарын байдалда артып турар. Чамдык районнарда үргүлчүлелдиг частаашкын мал чеми белеткээр бригадаларның болгаш звеноларның ажылынга дыка шаптыктан турар. Агаар-бойдустуң шаптыктаанкынына төрүлбас дээш механизаторлар ажылды таарыштыр организастан, техниканы чоп ажылган турар. Мал чеминге немелде кылдыр тараа саванын болгаш өскедаа бөдүүн чемнерни база белеткеп турар.

Ам ажыл-агыйларның удуртукчуларының болгаш тускай эртемнигленнерниң, кодо ажыл-агый эргелелериниң, партия, совет органнарының сорулгазы чүү дээрге мал чеминиң белеткелинче кичээнгей салырын күштеддирери, ол чугула кампанияны дүжүт ажаан алышкынының бетинде дургеи доозар, ниитиниң малынга четчир чемни белеткеп алыр дээш бүгү күшту олче мобилизастаары, четпестерни дарый чайладыры болур.

„СЕЛЬХОЗТЕХНИКАНЫҢ“ УДУРТУКЧУЛАРЫ ЧҮНҮ БОДАП ТУРАРЫЛ?

«ШЫН», «ТУВИНСКАЯ ПРАВДА» СОЛУННАРНЫҢ, ТЫВА РАДИОНУҢ БОЛГАШ ТЕЛЕВИДЕНИЕНИҢ КАТТЫШКАН РЕЙДИЗИ

БЕЛЕТКЕЛ ЭКИ, ЫНЧАЛЗА-ДАА...

«Көк-Тей» совхозтуң механизаторлары болгаш тараажылары Украин ССР-ниң комбайнерлериниң чагаазын изиннибиле деткип, шиитпирлиг чыдың дүжүдүн кыска хуусаада чидириг чокка ажаан алыр дээш белеткел ажылдарын сөөлгү үеде ааан дүргедеткен.

Механизаторлар өстүрүп алган чаагай дүжүдүн ажаан алырынга төлептиг салыышкын киирер, тараажының чаагай адын база катап бадыткаар сорулганы мурнунда салган.

Бо чылын күрүнеге 1400 тонна тарааны дужаар планын эде көргеш, 2000 тонна чедирерин механизаторлар социалистиг хүлээлгезинде айыткан. Көк-тейжилер 5315 гектар тараа культураларын ажаан алыр. Июнь айда каванаан, тарааның үнүжү эмир чылга четпес-даа болза, ортумаа-биле бир гектардан 8—9 центнерин алырын тускай эртемнигленнер тодараткан.

Ажаан алышкынга чедир саныг хонук арткан. Совхозта техника септелгези кандыгыл? Июль айның ортаңга чедир септелгениң темпизи оожум болуп турган. Ол дугайын партия хуралынга чугаалашкан, тодаргай хемчегленнерин алган. Чартык ай дургузунда он ийи тараа комбайнын холдан үндүр септээн, арткан чеди комбайнны август 10-да доозар дээш механизаторлар шаалыкын ажылдап турарлар.

Бо чылын тараа культураларының 50 хуузун ацылап ажаан алыры көрдүнген. Ол жатка септээр турган, бежин септээн, беш силос комбайнының септелгезиниче чаа-ла хол дээш киргеп. Ол ышкаш тараа ажаан алышкынынга киирер 10 автомашиналар болган тараа арыглаар, курлаар шан белеп. Шаңнык · девискээрин бетонаан, бир улуг складтың септелгезин барык холдан үндүрген. Бир эзлчегде 80 тонна тараа арыглаар ЗАВ-20 деп маркалыг машинаны бүрүн септеп белеткээн. Ийи дугаар бригаданың төвүнде 800 тонна тараа киирер чаа складты масалыг ажаан алышкын эгелээр бетинде доозарын тудуткулар хүлээвин турар.

Дүжүт ажаан алышкынынга ажылдаар механизатор кадрлар четчир, Кызыл хоорай Советинден ийи кижини немей чорудун берген, олар ам техника септелгезинде ажылдан турар.

Бедик мергежилдиг, дуржулгалыг 21 механизаторга тараа комбайнларын бызыглаан. Олар септелгеден үнген комбайнларның мотовилозуунга резин багларны бызыглап алган. Ол чорук кыска сыптыг тарааны чидириг чокка ажаан алырынга дыка таарымчалыг. Боттарынга бызыглаан комбайнларын бир дугаарында эки шыварлыг септеп доозуп, арткан техника септелгезинде шалыпчы, ак сеткилдиг ажылдан турарларга Иван Штемберг, Василий Сурыкин, Федор Опон, Иван Гарбуз, коммунист Сергей Кунгаа, Михаил Булатов болгаш оон-даа өскелер хамаарлыр.

Дүжүт ажаалдазынга белеткелде бир чугула чүве хову турлаан чогуур ой-шаанда белеткээри болур. Совхозтуң хову турлаанга механизаторлар доктаамал чурттан турар болгаш, ында эт-херекселдер эмге-секселіг. Хову турлаанда столоваяны үлегерлиг кылдыр септеп дерээн. Ооң ишти хоорай столоваязынды ышкан, культурлуг, арыг-силиг, поварлар септекчилерге, чайгы чер андарыкчыларынга база сиген белоткелчилерниге амдан-сүүзүнүүг чемин белеткеп берип турары өөрүүчүг.

Хову тарааның бажыңнарында сайгыгаан чырып турар. Механизаторлар болгаш тараажылар хостуг шаңында радио дыңнап, телевизор көрүп, бильиард, шыдыраа ойнап, дыштанылгазын ажыктыг эрттирип турар.

Совхозта партия комитеди болгаш ында тускай эртемнигленнер дүжүт ажаан алырының ажылчын планын чогаадып, тараажылардың социалистиг чарыжының негелдерин ажылдан кылган.

Ажаан алышкын массалыг эгелей бөөрге, чарыштың түүнелин 7 хонгаш үндүрер, ацаа-кым, чеже тарааны ажаагаан, чеже акшаны ажылдан алганын түүневишаан, чарышка тиилекчи болган механизаторларга шилчилер кылыр вымпелдерни тыпсыр. Ажаан алышкын доозуган соонда, чарышка шилгараан бригадага шилчилер Кызыл тукту 150 рубль-биле кады, нормазын ажыр күүсеткен механизаторларга 25—50—75 рубльдиг шаңналын тыпсырын шиитпирлээн.

— Украинаның комбайнерлериниң чагаазын таныышкаш, опу изин-биле деткөөн мен. Шоаге чаңгыс мажик-даа кагбас дээш комбайнымны ыяк белеткеп алдым. Чаагай дүжүттү кыска хуусаада ажаан алыр дээш чарышы киришкеш, бо сезонда 900 гектар черниң тараазын чидириг чокка ажаан алырын хүлээген мен — деп, Иван Штемберг бадыткан чугаалады.

Оон ыңай болук ажылдаар кылдыр комбайнерлерни хуваай тургускан. Бир звенога 3 комбайн агрегады бызыглаттынган.

Ынчалза-даа «Көк-Тей» совхозта дүжүт ажаан алышкынынга белеткелде четпестер чок деп болбес. Септекчилерниң ортузунга күш-ажылды организастаан. Мурнакчыларны шаңнап мактавайн, оларның арга-дужуулгазын пептеретпейн, хана парлалгазынга чыштайн турар.

Ам-даа 7 тараа комбайны, 6 жатка, беш кукуруза комбайны септеттинмээн. Озалдашкынның ийи чыдлаганы дүдел дээрге, чамдык кезектерниң четпейн турарында.

—«Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының каттыжышкынынга артык кезектер дугайында чагыны чогуур ойунде киргеп бис, ону негээрге, ооң удуртукчулары даарта, соңгузу хүн болур дээр, чок болза, бисте олар чок дээр-дир—деп, совхозтуң кол агроному Александр Сарапулов хомудап турар.

АЖЫЛДЫ ОРГАНИЗАСТААНЫ БАГАЙ

Мал семиртир «Бүкпак» совхозтуң тараажылары 3750 гектар тараа культураларын, сес чүс гектар кукурузаны ажаан алыр сорулгалыг. Бо ажыл-агыйда техника септелгезин организастааны четпес. Сентябрь чогуур 16 комбайнның 10-ун септээш, хову бригадаларында чедирген, арткан алды комбайнны септээрин механизаторлар август 15-те доозар деп узун хуусаа салыр турар. Техника септелгезиниң саадын турарының кол чылдаганы база-ла артык кезектер чогунда.

Ол ышкаш септекчилерни ортузунга күш-ажылды организастааны багай. Ажылчын комитеди (даргазы эш Горбачов) септелге эгелээнден бөөр мастерскаяда механизаторларның каичаар ажылдан турарын безин сонуургап корбөөн. Совхозта партия организациязы (секретары эш Котосов) септекчилер ортузунга социалистиг чарышты организаставаан. Механизаторлар бо хүнерге чедир хүлээлте албаан, кым кым-биле чаржып турарын билбес.

Кол инженер Владимир Харушин совхозтуң механигиниң, мастерская эргелекчизиниң хүлээлгезин катай күүседип турарындан ажылды эки башкарын шыдавайн турар.

— Мени пассажир автотранспорт будурулгезинден чорутканчүве. Мында күш-ажылды организастааны четпестир. Июль 30-де мен 1 шакка чедир инженерни маңнаар дээш, ажыл чок турып тур мен, комбайн мотору хөделлиг-пер дулгуур маңнап турарын бо. Ол эвес болза, комбайнымны хөделдирип, хынаан алгаш, сигеннин өзүр дээн кижи мен, хоорай кижилиг ажыл чок турары берге-дир—деп, Александр Шумилькин чугаалады.

Ажаан алышкынга белеткелди кыска хуусаада, эки шыварлыг доозар дээш ажылагыйның удуртукчулары, тускай эртемнигленнер бүгү-ле боддуунар чүүлдерни кылыр, септекчилерниң ажыддарынга таарымчалыг байдалды тургузар, чарышты дээштиг чорудар хүлээлгелиг

ДАЙЫНЧЫ АРГА-ШИНЭЭНИ БЕДИДЕР

СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин удуртулга болдурган, партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээни бедидер дээш СЭКП-ниң Эрзин райкому болган ооң бюрозу эвээш эвес организастыг хемчегларни амыдырал кылырга боттандырган. 1972—1973 чылларда СЭКП райкомунуң пленумларынга болган бюро хуралдарынга коммунистерниң хүүда харылыгларын бедидер, оларның будурулгеге мурнакчы ролюн улам күштелдирер талазы-биле чамдык айтырыгларын чугаалаткан. Бо айтырыг талазы-биле «Мөрен», «Чаа орук» колхозтарда болган райпода, райкүүскомда, райкүүскомнуң кодаа ажыл-агый эргелелинде база ооң эскеледе черлерде партия организацияларының секретарларының отчёттарын биорога дыңнаан. Ук айтырыгны белеткээриниң үеазында болган чугаалажып көргеш соонда үндүрген шиитпирни амыдыралга боттандырар дээш организаакчы ажылдың чорудар талазы-биле партия организацияларынга практиктиг дуза көргүзүрүн партия райкому кичээнгейге ап келген.

Партия документтерин солуур-биле холбашкан партийжи-организастыг ажылдың хол үүн коммунистерниң идеологиялыг бедидериниң айтырыгдары-биле денге чорудуп турган. Ылаңгыя партия хуралдарының кижизидикчи болган организаакчы ролюн бедидериниң айтырыы бир кол чугула түүл боор турар.

Партия чырыдыышкынының системазынга өөредилге чымында өөренир кол тема политиктиг болган экономиктиг билиглерни бедидериниң утланган турган. Өөредилгениң янзы-бүрү хемирлеринге коммунистерниң 90 ажыг хуузу хаара түүтүнген. Районда партия организацияларының профактивтиг школазы доктаамал ажылдан турар. Партийжи ажылдың дуржулгазын өөренир, ону улам нептередир сорулга-биле СЭКП райкомунда партийжи-организастыг ажылдың кабинедин тургускан.

Ажыл-агый будурулге болган албан черлериниң ажылын биддилин-биле башкарып, ооң едиргларынга коммунистерни шин таарыштыр бижиглаан, ооң ачызы-биле эки түңнелдерни чедип ап турар партия организациялары районда бар. Оларның биргезинге «Коммунизмче орук» колхозта партия организациязын чижек кылдыр киирип болур. Партбюро коммунист бүрүзүүнүң арга-дуржулгазын түс-түзүнде өөренип көргеш, оларны колхоз будурулгезиниң янзы-бүрү адырларында таарыштыр бижиглаан. Партийжи-организастыг болган политиктиг ажылды күштелдирип, партия организациязын колективтиг башкарыкчы күүжү болдурганы колхозтуң ажыл-агыйын экижилерге улуг идиглиг болуп турар.

Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле ажыл-агыйлар арызынга калбарган социалистиг чарыштың бирги чартык чылда тиилекчизи ол колхоз болган. Мал продуктуларын садарының чартык чылда социалистиг хүлээлгелерин колхоз суттүү 123,3 хуу, эттиг—100,5 хуу, дүктүү—182,7 хуу кылдыр күүсеткен. Ооң ыдай колхоз малдың баш санын өстүрүпкен эрткен чылдың бо үеазинде турганындан көөдүткен. Ол бүгү көргүзүүлерни чедип алганы, колхозтар арызынга социалистиг чарыштың тиилекчизи болганы дээш колхозка СЭКП райкомунуң болган райкүүскомнуң шилтирир Кызыл түгүн база акта шаңналын тывыскан.

Партийжи амыдырал

Ол-ла колхозтуң № 1 хойжу бригадазында партия бөлүү (удуртукчузу А. Сенди) районда дээре ажылдыгларының биргезинге санадыр турар. Ында партия хуралдары доктаамал эртип, үениң тургустунун келир азычеглиг сорулгаларын шиитпирээр талазы-биле чугула айтырыгларны чугаалажып турар. Бригадада партия бөлүүнүң ажылының дайынчы чорооунуң үре-түңнелля керек кырында көстүп турар. Чижээ, хойжу бригада бирги чартык чылдың түңнелинде республикада хойжу бригадаларының арызында социалистиг чарыштың тиилекчилериниң биргезин боор үнгеш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болган облпрофчөвүлелдиң Хүндүлел бижини база акта шаңналын чедип алган.

«Чаа орук» колхозта аныяк коммунист Соян Алдын-ооның удуртуп турары № 1 хойжу бригада төрүүр 100 хойга оналаштыр ниитизи-биле 93 хураганы камгалап алган. Ол бригадада партия бөлүүн хоочун коммунист, персональдыг пенсионер Соян Ойдуп удуртуп турар. Ол партия бөлүү колхозта дээре ажылдыгларының биргезин.

Районда партия организацияларының дайынчы арга-шинээни өзүп турары-биле холбаштыр, ниити ажыл-агыйжы база политиктиг сорулгалар чедишкиниг шиитпирлеттинин турар. Район мал продуктуларын күрүнеге садарының талазы-биле чартык чылда социалистиг хүлээлгелерин күүсеткен. Районнуң малчыныары малдың баш санын өстүрер талазы-биле багай эвес үре-түңнелдиг ажылдаары дээш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болган облпрофчөвүлелдиң үшкү чергениң дипломун база акта шаңналын чедип алган.

Ындыг болза-даа бисте чамдык коллективтерде партийжи-организастыг болган партийжи-политиктиг ажылдың дериелеи бедиевейн турарының фактылары база бар. Чижээ, Ленин аттыг колхозта партия организациязы (партбюро секретары эш А. Дамдын) колхоз будурулгезиниң чугула адырларына коммунистерни таарыштыр тургузар ажылды чорутпаан. Партия хуралдары Устав негелдеин өзүүлээр чогуур хуусаазында эртип турза-даа, оларның дериелеи куду. Партия организациязы хуралдарга үндүрүп, хүлээп алган доктаалдарының күүседелеин четпес организастаан. Ынчангаш колхозта тус-тус коллективтерниң ажыл-чорудулгазына партийжи контроль копкак боор турар. Ооң-биле кады ол колхозтуң чартык чылда ажыл-агыйжы чедишкиниери өске ажыл-агыйлардан куду болган.

Районнуң партия организациязының мурнунга чаа-чаа сорулгалар хүн бүрүде-ле тургустунун, оларны чедишкиниг шиитпирлээрин негетинин турар. Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылын чедишкиниг доозары — партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээни бедик болурундан улуу-биле хамаржыр дээрин утпас ужурлуг бис.

А. МОНГУШ.
СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары.

КОММУНИСТЕР КОЛХОЗ БҮДҮРҮЛГЕЗИНДЕ

Краснодар край. Ында Краснодарскей районуң Мичурин аттыг колхозунуң чери Кубань чоогунуң шелдеринде калбарган. Чоокта чаа-ла ол дээрге нимин эртер аргажы тулаалыг, хыыргыыштар үнген чер турган. Сеңгу үеде ажаа инженерлериниң дузалашчызы-биле суггарылгага хамаарышкан тудугларны чорутпан. Ол девискээрде 10 муң гектар тарыяга шөлүүнүң 4300 гектарын меліорастаан, оларның иштиндин — 3200 гектар черде рис тарып турар.

Амыл-агый чыл-чыыы-биле байып турар, колхозчуларның амыдыралы дүрген темп-биле өзүп орар, оларның культурлуг негелдерлери бедзэн. Колхоз будурулгезиниң барык бүгү адырларында боттарының тускай эртемниг кадрлары бар. Мал ажылының фермаларынче, рис ажаарының звеноларынче амыыктар күзелдин-биле чоруп, ында ажылдап турарлар, олар тракторларны, комбайннарны база башкарып киргиляэн.

Күш-ажылга ынак, найыраадыг ол коллективтиң бүгүле участоктарында будурулгеним коммунистер болгаш комсомолчулар база колхоз тургузуушкунуңуң хөвчүннары баштап турар. Колхозтуң удуртуучузу — РСФСР-ниң Дээди Советиниң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. В. Марковский, партком секретарынга — В. А. Муравьеваны сөңгаан, ол — дөрт чыл дургузунда колхозтуң кол агрономунга ажылдап келген.

Амгы үеде партиоо болгаш цехтерде партия организациялары кол ниичээнгейни социалистиг чарышты удуртуруунче, планнарны болгаш хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседиринче углап турар.

Колхозтуң кадрларын кижизидиринге экономиктиг өөредиге чугула рольду ойнап турар. Экономиктиг билиглерниң үндезинмерин өөренир 20 школага болгаш белгүмнерге 1000 кижи бо чылын өөренип турган, а 120 колхозчу — коммунистиг күш-ажыл школаларынга өөренген.

Тоску беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылында гектар бүрүзүнден 60 центнер ристи өстүрүп алырын, күрүнеге 16 муң тоннадан эвээш эвес таравны садарын колхоз хүлээлгеген. Ол хүлээлгелерни күүседир дээш коммунистерге баштаткан олар бүгү күжүн үндүрүп ажылдаарлар.

Бо чурукта — колхозтуң даргазы И. В. Марковский болгаш кол агроном Ю. Украинский олар арбайның өзүдезин хынап турлар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

БҮГҮ КҮШТҮ МОБИЛИЗАСТААР

Ниитиниң малынга 14.634 тонна сигенни чогуур үеазинде белеткээр, малды тодуг кыштаглаашкын-биле хандырар дээш Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери бедик көдүрүүшкүнүг ажылдан турар. Чадаана, Чыраакы, Ак, Шеми, Хемчик болгаш өске-даа хемнерниң шынааларында, ховаларда, эвим-аргада сигенниң үнүжү эрткен чылдыындан эки болгаш дужүдү арбыв. Районнуң ажыл-агыйларының сиген шөлдеринде 64 келер, 22 болер машиналар кошкан 58 трактор, 258 хол кадыры, ниитизи-биле 600 ажыг кижи ажылдап турар. Июль 25-ке чедир районда 1000 ажыг тонна сиген, 250 ажыг тонна будук-бүрү белеткеттинген.

«Искра», «Октябрь 30 чылы» колхозтарның баштаар черлери, «Чыраа-Бажы», «Сүт-Хөл», «Алдан-Маадыр» совхозтарның дирекциялары, партия, профсоюзтар организациялары мал чеминиң белеткелиниче ажыл-ишчилерни мобилизастаарын эмижиткен. «Искра» колхоз 1403 тонна сиген белеткээр. Сиген белеткелиниң баштайгы үеазинде 50 ажыг кижи ажылдап турган, сөңгу үеде 180—200 чедир кижини, хөй саныг техниканы колхоз баштаар черге, партия комитеди организастап киргген. Колхозтуң шөлдеринде 312 га черниң сигенни кестиптеп, бир гектарга оналаштыр дөрт центнерден куду эвес дүжүт алдынып турар. Белеткеп, ажааган сигенниң хөй кезиин пресстээш, бода малдың кышкы туралгаларында чедирген.

— Сиген белеткээр 16 звено ажылдап турар. Олар тустузунда планныг оналаалдарын доллур болгаш ажыр күүседир дээш аразында чарыштыг калбарткан. Ниитиниң малынга четчир саныг чемни белеткеп алыр бис—деп, колхоз даргазы Д. Настык-Дөржу чугаалады.

Мал чеми белеткээр талазы-биле ажыл-агыйлар аразында калбарган чарышка «Искра»-Чыраа салбырында күш-ажылды организастааны багай эвес. Совхозта «Күш-ажычы алдарның» тутуп Монгуш Экер-оол удурткан звенога турасказадыр көдүрген. 80 тонна сиген белеткээр оваалдыг Куулар Байлап-оолдуң удуртканы звено хүнде-ле 9 тоннадан эвээш эвес сигенни белеткеп, шудургу ажылдап турар. Эки ажыддыг сигечи звенолар салбырда хөй. Кара-чыраажылар 166 тонна сиген белеткээн, ол болза салбырның планының 26 хуузу. Ындыгдаа болза чарыштың эгелекчизи совхозтуң Ишкин салбыры (эргелекчизи Монгуш Дадар-оол) сиген кезилдезиниче хожудан киргген. Чоокта чаа хол кадырлыг 20 кижи кезилдеени чоруда берген. Механизастаттынган звено амдыгаа чедир тургустунмаан.

«Алдан-Маадыр», совхоз 1839 тонна сиген белеткээр планныг. Ону чогуур үеазинде күүседиринче бүгү күш салдынган. Ажыл-агыйының Бора-Тайга салбырында 11 звено ажылдап турар. Маңчүректе, Чушкутта хойжу бригадаларның малчыныары сиген кезилдезиниче уурук-суурукта киргген. Салбырның сиген шөлдеринде 200 тонна сигенни саразттаан. Алдан-Маадыр салбырының Чодураалыг-Сайында хойжу бригадаазындан 7 кижи 70 тонна сиген белеткээрин хүлээлгеп. Ийи-Дыт шөлүнде колхоз шылгаашы, партия райкому биле райкүүскомнуң ишчилер Кызыл түгүн чаалап алган.

1973—1974 чылда ниитиниң малын хүр кыштаглаашкынбиле хандырар дугайында чарыштың эгелекчизи — «Сүт-Хөл» совхозтуң ишчилери сиген кезилдезиниң темпизин шапкынчыткан. Кижи күжүн болгаш техниканы мал чеминиң белеткелиниче мобилизастаан. 264 тонна сигенни саразттаан. Ажыл-агыйның Кажыддан, сөңгу ийи хүнде 15 тоннаны белеткээн. Чучуп Оржактың удуртканы 16 сигенчилер хол кадыры-биле беш хонукта 285 га черниң сигенин кескеп, бөлүп саразттап турар.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң чамдык черлериниң мал чеминиң белеткели эки болаажок, четпестер ам-даа чайлаттынмаан. Чыргакы салбыры сиген кезилдезиниче чаа киргген. Салбыр эргелекчизи Т. Тогус «сиген үнүжү чедишсин» дээр хөөн-биле таваарлавышаан. Ол салбырда специалистер бир хүнде тайгага шеф кылган, 1000 долгак сиген белеткээн. Совхозтуң хойжуларының хөй нуруулу кезилдеже кирбээн.

«Большевик», СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг, «Тыва» совхозтарда, Ленин аттыг колхозта мал чеми белеткелиниң чорудулгазы ала-чайгаарлаашкынныг байдалда. 890 тонна сиген белеткээр Ленин аттыг колхоз (даргазы Д. Бичо-оол) — 30, а 1575 тонна планныг СЭКП-ниң XXII съездиин аттыг совхоз (директору Т. Пичен-оол) — 20-ле тонна сиген белеткээн. «Большевик» совхозтуң дирекциязы, партия комитеди сигенчилерниң шөлдерге доктаамал ажылдаарынга таарымчалыг байдалды хандырбаан: чурттаар черни, ниитиниң чемненилгезин - организаставааны-биле сигенчилер орай ажылдан, кежээ суурже эрте чаныр турарлар.

Сигенчилер ортузунда партийжи-политиктиг ажыл чамдык ажыл-агыйларда четпес тургустуткан. «Октябрь 30 чылы» колхозта, «Алдан-Маадыр», «Чыраа-Бажы», «Тыва», «Большевик» совхозтарда партия организациялары сигенчилер турааттарында кескү агитацияның хевирлерин кылбаан. «Сиген белеткеп турар» звенолар, бригадалар чаңгыс черге доктаамал турбас болганда, дозуңнар, кескү агитацияның хевирлерин кылыры таарымча чок» дээр хөөнүн «Чыраа-Бажы», «Большевик» совхозтарда партком секретарлары Г. Канчыр-оол, Д. Хертек илередип турар.

Ниитиниң малынга сиген белеткээрин чедишкиниг шиитпирлээр дээш организастыг хемчегларни ылыры ажыл-агыйларны удуртукчуларындан, партия организациялары секретарларындан, колхоз Советтерниң күүсекчи комитеттериниң даргаларындан негеттинип турар.

М. СЕВЕН.
«Шыныың» корр.

Малга эки шынарлыг, хөй чемни белеткээр

Кыргылданың мурнакчылары

«Өөк» совхозтуң ийи кыргылда пунктузунда ажыл организастыг чорупп турар. Кыргыкчы хүнде 25 хой кыргыыр планныг. Ону кыргыкчы бүрүү күүсеп, харындаа Оруспай Байыр, Шивит-оол Алдын-оол, Александр Ламажык болган хөрөөженнерден Роза Уйнукпан, Чечекмаа Сарыглар, Зинаида Ламажап олар хүнде 35-тен 50 чедир хойну кыргып, талыпкын ажылдап турарлар.

М. МААЖЫК.

МУРНАКЧЫ ФЕРМА

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туран сүт-бараан фермазын Дмитрий Спиридонович Доронин хөй чылларда удуртуп, ук коллективти республиканың сүт-бараан фермаларының аразында социалистиг чарыштың мурнакчыларының одуруунга доктаамал тургузуп келген.

Ферма бо чылын Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга база идепкейлиг киржип, сүт будурерин ковудеткеп бо чылдың бирги чартында күрүнеге 379 тонна сүт дужаар планын 559 тонна кылдыр күүсеткен, районга чарыштың тиилекчизи болуп үнгеп. Амгы үеде ол ферма үшкү кварталдың планын күүседир чыгай бергеп.

Фермада саанчылар аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Галина Хайлывай чорупп турар. Ол эрткен алды айларның дургузунда бир инектен-не 1784 килограмм сүттү саалган.

К. МААДЫ.

Парлаттынмаан чагааның изи-биле

ТӨЛЭЭН

Чөөн-Хемчик районда «Большевик» совхоз ажылчыныларының хууда дужааган малының өртээ акшаны чогуур хуусаазында төлеп бербейн турарының дугайында С. Куулардың бижээн чагаазы июньда редакцияга келген.

Райкүүскомнуң кодаа ажыл-агый эргелелиниң начальниги К. Ялаавтуң бистиң бижиивисне харылаазы болза:

Материалда бижиттингеп фактылар ныы болуп балыктаттынган. Мал салып алырынга херек чаалдарны күрбаныгын ажытпаан турганындан дужааган малдың өртээ 10-12 хонукта төлеттинмейн турган. Июнь төнчүүнге чедир саткан 72 бам малдың өртээ 10700 чыгам рубльди эзелериге төлээн.

СОЦИАЛИЗМ БОЛГАШ ТАЙБЫҢ ЧАРЫЛБАС

(Төнчүү. Эгезе 1-ге арында).

бала дагыя бадыткаан. Киржикчилер бир демниг эк сеткилдиг болур болза, хуралдың ажылы бо чылын доосту дээрниге бүзүрелин акыдуңма партиялардың удуртукчулары илереткеп. Хуралдың шиитпирги политика талазы-биле эш-не бедик авторитеттиг болуп дээш, ооң түңнел ус-чаданы бедик деңнелге эрттирер чогуур.

Европа күрүнелериниң аразында үр хуусалдыг болгаш калбак хемчеңдиг экономиктиг харылаалары, хөй-ниитиниң аразында янзы-бүрү болган калбак харылаалыгларны калбартыры дээш, культура, туризм, спорт талазы-биле харылаалары хөгжүдери дээш социалистиг чурттар турган. Ол кады ажылдаалыга бүгү Европа улустарының эге-ажыгларынга дүжүүп турар.

Ийи системаның делегей ареназында чаныы болган бот-боттарынга удурлаышкак чоруу төөгүүг чаа байдалдарда-даа үргүлчүлеп турар. «Социалистиг күрүнелер ацы талазы-биле принципиалдыг даштыкы политиканы боттандырыы турар. Тайбының баш делегейниң аймыг чок чорууп быжыглаарынче угланыышкын, бүгү чурттарның болгаш диптериниң улустарының хостайгалыг демисели-биле эш-сеткил каттыштырылгазы, оларның хосугуг эргезинге болгаш хамаарышпас чорууга, оларның салым-чолун боттары шиитпирлээр эргезинге хол дээр чорукка ойтур шаныыкын бээри — ол политиканың чарымнаг кезектери болуп деп, Крым ужуражыышкынының дугайында документтиг чугаалап турар.

Социализм чурттарының шериг талазы-биле кады ажылдажылгазы, бистиң ниитиниң детюмчекин Америкалыг агрессиялыг тиилеп алыр аргазы вьетнам улуска берген. ВДР-ниң партия-чаазы делегациязының Совет Эвилелиниг болгаш социалистиг өске-даа чурттарга чоруп турганының үеазинде акы-дуңма чурттарның маадырлыг вьетнам улус-биле эш-сеткил каттыштырылгазы база катаа чайыныгаа-биле илергейлеттингеп. Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Мурнуу Вьетнамның Революстуг Түр чаазының Париж дугуржулгаларын бүгү талаларның маргыш чок күүсеткен турарын негээн туружун чайгылыын чок деткирин. Крым ужуражыышкынының харжинчилери бадыткаан. Боттарының салым-чолун боттары шиитпирлээр аргазы Индий-Кыдатты чонунга баар херек. Вьетнам улус-биле интернационалчы эш-сеткил каттыштырылгазын илередиштиргеп, оларны чогуур дузалаашчыны көргүзүрүнге белеңнин. ВДР-биле акы-дуңма кады ажылдажылганы быжыглаарын ужуражыышкынының харжинчилери бадыткаан. Боттарының салым-чолун боттары шиитпирлээр аргазы Индий-Кыдаттың чонунга баар херек. Вьетнам улус-биле интернационалчы эш-сеткил каттыштырылгазын илередиштиргеп, оларны чогуур дузалаашчыны көргүзүрүнге белеңнин. ВДР-биле акы-дуңма кады ажылдажылганы быжыглаарын ужуражыышкынының харжинчилери бадыткаан.

Чавырылдырышкын ийи зоналын калбартыпаан, ону бүгү делегейге нептередири чугула деп, социалистиг кады ажылдажылганың чурттары санап турар. Ол чоруп түүн-даа мурнунда империалистиг агрессиялыг боддурганы маргылдаалыг байдалдарны дүрген шиитпирлээрин негеп турар. База бир чугула сорулгаларның биргезин болза Чоокку Чөөн чүкте агрессиялыг хөрөөлешкинин ажыгларын болур. Ында байдал ажелеткеп эрткен араб девискээрлерде израиль шериглерин долуулдуруннге, ол районнуң Палестиниалыг араб улустарын кирааштырбишаан, күрүнелериниң болгаш улустарының хамаарышпас чорууга болгаш чыгыт эргелерин хүндүлеп кеерүүнүң үндезининге дүүштүү шиитпирлеттинер ужурлуг.

Совет Эвилели болгаш социалистиг кады ажылдажылганың чурттары чепсегленишкинин эңдерге будурерин сонсадыр, чепсегленишкинин бүгү-ниитиг болгаш долу дужурери дээш туржуп турар. Чугааның ужуру, болза, болдунган политиктиг чавырлыышкынның чепсегленишкинин дужурериниг дузаалар шериг чавырлыышкыны-биле пеметтингеп турарының дугайында чоруп турар. Ынчангаш социализмниң чурттары бо чылдың октябрьда Венага болур Төп Европага чепсегленишкинни болгаш шериг күжүн кызырар дугайында чугаалажыышкыннар улуг ужур-дузалыг деп санап турар.

Делегейде байдал сөңгу үеде нескүзү-биле өскерилгеп. Янзы-бүрү социал системалыг күрүнелериниң тайбың догуннан хөгжүүрүнүн принциптерин хүлээп көөр чорук 25 чыл дургузунда үргүлчүлеп келген «соок дайынны» солуп эгидзен. Ол дээрге социализмниг тайбыңга ынак позициязының тодургай бадыткалыр. Ол политика улустарының болгаш тайбың эргелерин хүндүлеп кеерүүнүң үндезининге

«Шынга» бижип, саналдап тур

Күжениишкинниг ажылдаар

СЭКП-нин XXIV съездинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, тоску бөш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында мал ажылдакчыларының Бүтү-эвилел социалистиг чарыжынга киришкиштаан. Чоон-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң бүтү малчыннары чамдык күш-ажылчы чедиишкиннерин чедип алган.

Шиитпирлиг 1973 чылдың бирги чартыында совхозтуң малчыннарының кызымак, аксеткилдиг ажылдаанының түңнелинде, совхоз күрүнеге сүт садар планын 113,8 хуу, эштп —102,7 хуу, дүктү —122,9 хуу күүседип, пландан ажыр 30,7 тонна эштп, 3,9 тонна сүтү, 3,9 тонна дүктү дужааган.

Бо үстүнде демдеглеттинген чедиишкиннерин чедип алырынга совхозтуң Чыраа-Бажы салбырының тускай эртемниг-лериниң болгаш мал ажылдакчыларының киргген үлүг-хуузу эвээш эвес дээрзи чугаажок. Бистиң салбырывыс күрүнеге эштп 47,4 тоннаны садар планын 53,7 тонна кылдыр күүседкен. Салбырның Шык-Бажы болгаш Мажалык сүт-бараан фермалары күрүнеге сүт садарын 101 болгаш 119 хуу күүседкен. Салбырның ажыл-ишчилери чартык чылда 9 тонна дүктү садар турган, 13 тоннаны саткан.

Салбырның ийи сүт-бараан фермаларының 17 саанчыларындан 7 саанчы бир иякке онаштыр чартык чылда 625-тен 1208 килограмм чедир сүттү тус-тузунда сагган. Мурнакчы саанчылар: ССРЭ-ниң Дээди Совединин депутады К. С. Хомушку, Чыргакы кодээ Совединин депутады Т. Д. Кара-Сал, К. С. Монгуш олар бир иякко онаштыр 895-тен 1208 литр чедир сүттү сагган, социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар. Чыргакы кодээ Совединин депутады О. Ч. Монгуш үүс хойдан 110, Б. Д. Монгуш — 102 хураганны камгалап алган.

Салбырның малчыннары социалистиг чарыштың тугун бедик тудуп, совхозтуң 3 салбырының араазында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болуп, совхоз дирекциязының, партия, профвилел организацияларының салбырлар араазында шилчилир Кызыл тугун чаалап алган. Фермалардан Шык-Бажы сүт-бараан фермазы тиилекчи болган.

Амгы үеде сүт-бараан фермалары Улут-Чыргакының, хойжулар болгаш инек кадарчылары, чылгычылар Чыргакының серпин, делгем чайлаг-ларында малды семиртип турарлар.

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин мал чеминиң белеткелинин курлавырларын тургузар дугайында чоокта чаа хүлээп алган доктаалын боттандырары-биле салбырның ажыл-ишчилери бо хүннерде ниитиниң малынга четчир санныг, эки шынарлыг чемин белеткеп алыры-биле сигеп кезилдезинче массалыг киргеп.

Салбыр мал чеминге 536 тонна сигенни, 1300 тонна зеленканы болгаш 10.000 тонна силосту белеткээр планныг. Ам 95 тонна сигенни белеткээн, ооң 66 тонназын пресстээн, ол ышкаш 34 тонна будук-бүрү белеткеттинген. Сигенде хол кадыырлыг 11 кижи бар. Эш Монгуш Шулуужаптың удуртулгазы-биле сигенни пресстээр звено эки ажылдап турар.

Аныяк Чыргакының малчыннары мурнакты малчын Монгуш Өшкүнүң удуртулгазы-биле шефтээшкин кылгаш, 675 сап долгакты кылгаш, төп сүт-бараан фермазында эккеп дужүрген.

Сигенниг үнүжү тайгада, шынааларда эки. Ынчалгаш ферма, бригада, малчын бүрүзү сигеп белеткелинче бүтү күштү салып турар.

Совхозта албан, организациялар бүрүзүнге мал чеми белеткээриниг планны берген.

Совхозта бүтү коммунистерниң хуралыпга мал чемин белеткээриниг дугайында айтырыгны чугаалашкан, август айны мал чеми белеткээринин шалыпчы айы кылдыр чарлаан. Ол хуралдап коммунист бүрүзү 1 тонна сигенни августа 15-ке чедир совхозка белеткеп баарын шиитпирлээн.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Чыраа-Бажы салбырының ажыл-ишчилери социалистиг чарышты калбартыпаан, бо чылдың ийиги чартында улам-на күжениишкиниг ажылдап турарлар.

О. КАРА-САЛ,
салбыр эргелекчиси.

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭН

Келир чылдың кыжынынга четчир хемчээлдиг, эки шынарлыг мал чемин чогуур үеэзинде белеткеп алыр дээш социалистиг чарышты Улут-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» совхозунуң сигенчилери боттарының арааларында калбарткан.

Эрткен он хонуктуң түңнели-биле алырга Чодураа салбырның сигенчилери 410 тонна мал чемин белеткээш, социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, совхозтуң дирекциязының, ажылчын комитединиң бригадалар араазында шилчилир Кызыл тугу-биле кады 40 рубльдиг шаңналын алган. Шаңналга хей-аът киргеп чодураачылар мал чеми белеткелин улам күштелдиргеп ажылдап турар.

Сигенчилерден Б. Таспаанчик, К. Сарыг-Лама, М. Норбу, М. Конгар, К. Эртине, Э. Кол олар-хүн бүрүнүң эллчег нормазын 40—50 хуу ажырып, оскелерге үлегер-чижээн көргүзүп турарлар.

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң төвү Торгалыгда сиген белеткели база бедик деңнелде. Бо хүнге чедир торгалыгжылар 510 тонна сигенни кезип, сараттаан. Сиген кестирикчилери В. Шелехов, К. Попов, сараат салыкчылары Т. Солаан, А. Донгак олар хүн нормазын үргүлүг ажыр күүседип, сигенчилер ортузунда калбарган социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар.

Б. МОНГУЛ-ООЛ.

Улут-Хем район.

ХОЖУДААШКЫНДАН УШТУНАР

Улут-Хем ыяш ажыл-агый чери чартык чылда сайгарылга планын 104,5 хуу күүседкен, а ооң өзүлдезин эрткен чылдың өл-ла үеэзи-биле деңнээрге 1,9 хуу болган. Ындыгдаа болаа ниити продукция бүдүрүп үндүрер талазы-биле даалга үгүле 98 хуу күүседтинген. Ийиги кварталда, ылангыя мебель деги, Чербиниң ыяш пунктузу четпес ажылдаан. Бо бүдүрүлге черлери күрүне планын бүтү көргүзүтлер талазы-биле чедир күүседтээн.

Хожудаашкынның кол чылдагааны — ажылчыннарның күш-ажылын багай организасташ, техниканың аваа турар чоруун хөй болдуруп турарында, социалистиг чарыш мында четпес организастаттынган, кижилерге материалдыг болгаш моральдыг деткимчени көргүспейн турарында. Ол ышкаш Енисей пароходствозунуң участогунуң багай ажылын база айтыры чугула. Ыяш салдадыр болгаш хем бажынче кывар-чаар материалдарны ой-шаанда соортӱп чедирер талазы-биле четпес ажылдап турар.

Коллективтиң ажыл-ишчилери үшкү квартаада четпестерни чайладыр талазы-биле чогуур хемчеглерни ойыткӓш, тоску бөш чылдың үшкү шиитпирлиг чылында хожудаашкындан уштунуп, планныг даалгазының күүселдезин чедип алырын дугурушканнар.

Д. ЕНДАН.

АЖЫЛ ХАЙНЫЫШКЫННЫГ

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозу бо чылын 590 тонна сигенни, 2630 центнер ногаан массаны, 799 тонна саванны белеткээр планныг.

Амгы үеде ховуда сигенчи 7 бригада ажылдап турар. Ол бригадаларда ниитизи-биле 112 кижи хаара туттунган. Бригада бүрүзү 90 тонна сигенни белеткээр планныг. Бо хүннерде 400 тонна сиген сараттаттынган. № 4 болгаш № 1 хойжу бригадаларның (бригадирлери Суму Дамчан, Кунгаа Бадаа) сигенчилери сиген белеткээриниг планын күүседкеш, көк-сулаже киреринге белеткенин турар.

Мал чеминиг белеткелинге Суму Дамчанның бригадазы мурнуку одуругда чоруп турар. Ол бригада 105 тонна сигенни сараттаан. Трактористер Виктор Аракчаа, Дамчан Даш-оол олар хүн нормаларын доктаамаа 120—130 хуу чедир күүседип турар.

Колхозтуң сигенчилери ховуда сигенни белеткээриниг планын август 8-тиң бетинде күүседир сорулгалыг. Бригада бүрүзү ол хуусаага чедир 90 тонна сигенни белеткеп алырының бүтү арсалары бар. Ажылдың темпизи шалыпкын.

Сигенчилер ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Ооң түңнелин 7 хонукта бир катап үндүрүп турар. Тиилекчилерге 25 рубль акша шаңналын шилчип чоруур. Ымпел-биле кады тыпсыр. № 4, № 1 хойжу бригадаларның сигенчилери ол шаңналды кайызы-даа ийи-ийи удаа чаалап алган.

Көдээ культура бажыңының чанында 8 кижи составтыг Александр Доржу удурткӓп агиткультбригада сигенчи бригадаларга концерт, кинону он хонук санында бир катап бараалгадып турар. Александр Доржу сигенчилерге делегей байдалының талазы-биле солун лекция номчаан.

Д. ЧЕЧЕКМАА.

КЫЗЫМАК, АЖЫЛДЫҢ ТҮҢНЕЛИ

Кызыл-садыгның 15 дугаар садыының коллективи бо чылдың ийиги кварталының будүрүлге планын 105,8 хуу күүседкен. Пландан ажыр 28 муң 600 рубльдиг бараанын саарган. Ол болза тоску бөш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында социалистиг чарышка киргеш, кызымак, чутнулдуг ажылдаанының түңнелиг болган.

Ында В. Еремина, Л. Даньшина болгаш өскелер-даа шалыпчы ажылдап турарлар. Олар ажылынга — алдынган хүлээлгелерни чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседир деп соорулгалыглар. Бо чурукта — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, мурнакчы садыгжы Любовь Григорьевна Даньшина ажыл ойунде.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СЫРЫЙ КАТТЫЖЫЫШКЫН БОЛГАШ ЧАҢГЫС ЭП

Крымга болган ужуражыышкынны делегейде үнелеп турары

Коммунистиг болгаш ажылчын партиялар удуртукчуларының Крымга болгаа найыралдыг ужуражыышкынынче делегейниң хөй-хөй чурттары улуг кичээнгейни салып турар.

Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Монголдуң, Польшаның, Румынияның, Чехословакияның парлалга органнары ол ужуражыышкынының түңнелдериниң дугайында документ бүрүнү-биле база ужуражыышкынның киржиктилерин көргүскен чуруктарны парлап үндүргеп.

«Социализмниң болгаш тайбыңның эрге-ажыктарынга дүүштүр аксы-дуңма социалистиг чурттарның чорудуп турар ажылдарының чаңгыс эптин Крымга илергейлеттингеп» деп, болгар «Земеделско знаме» солун демдеглээн. София радиозунуң тайылбырлаачызы мынчалдыр медеглээн: Крымга болган ужуражыышкын социалистиг демкаттыштырылга чурттарының дугуржуглуг, кедилиг туруштӱг политиказының болгаш СЭКП-ниң XXIV съездинин хүлээп алганы Тайбыңның программаазын амыдыралга улам ынай боттандырарының хөрээнге улуг улуг-хууну киргеп түңнелдиг болган».

Крымга 1972 чылда болган ужуражыышкынның соонда эрткен үениң дургузында Варшава Керээлиниг Политиктиг Консультативтиг Комитедниң медеглелериндe, аксыдуңма партияларның съездилериниң шиитпирлериндe, СЭКП-ниң XXIV съездинин Тайбың программаазында чарлаан даштыкы политиктиг сорулгаларны боттандырарының улуг чедиишкиннер чедип алдыган деп, ГСЧП ТК-ның органы «Нойес Дойчланд» солун бадыткаан.

Польшаның «Трибуна люду» болгаш оске-даа солуннары Крымга болган ужуражыышкынның чүректиг ханызындан найыралдыг эрткениче, чугаалашкан бүтү айтырыгларының талазы-биле сагыш-бодалдарының чаңгыс аай болганынче кичээнгейни угландырып турар.

«Аксы-дуңма партияларының удуртукчулары Крымга ам үш катап ужурашкан. Ындыг болганда, ону хөөчүн чаңчыл — чаагай болгаш ажыктыг чаңчыл болу берген деп, бүрүн бүзүрелдиг чугаалап болур. Амгы ужуражыышкын бо чылдың политиктиг эң улуг болуушкынарының бирээзи болган деп чүвени Крымга чугаалашкан хөй-хөй айтырыглар хереглеп турар. Крымга моон мурнунда эрткен ужуражыышкынның үеэлиндеп бөр чаңгыс-ла чыл эрткен. Ынчалыыже социалистиг чурттарның каттышкан тайбың шиитпирлерининиң ханы уткалыг, улуг ужур-дузалының ол үениң дургузында чедип алдынган түңнелдер тодаргай хереглеп турар. Чедип алдынган чедиишкиннерниң чугулаазын сес чурттун аксы-дуңма партияларының удуртукчулары аажок сеткил ханыр үнелээн» —деп, ЧКП ТК-ның органы «Руде право» бижээн.

Кубаның Коммунистиг партиязының ТК-зының органы «Гранма» социалистиг чурттарның арааларынга бүтү талалыг дем каттыштырып ажылдаарын бижыглаарынче, делегейге чорудар ажылдарын социализмни болгаш тайбыңны бижыглаарының хөрээнге эрге-ажыктарынга дүүштүрериче, крым ужуражыышкынының киржиктилериниг кыйгырыын онзалап демдеглээн.

Югославияның «Политика» солуну Крым ужуражыышкынының түңнелдериниг дугайында документни тайылбырлаанын «СЭКП-ниң даштыкы политиказы болгаш аңаа Л. И. Брежневтиң киргген үлүг-хуузу белин-биле үнелеткен» деп эгелиг парлап үндүргеп. Делегей байдалынга ниитизи-биле барымдаалаттывар турушу болур өскерлиишкиннер болган, тайбыны болгаш делегейниң айыл чок чоруун быжыглаары улам таарымчалыг перспективадарлыг апаргаи деп, ужуражыышкын киржиктилериниг түңнел кылганынче «Политика» болгаш «Борба» солуннар кичээнгей салып, үнелеп турар.

Италияның коммунистериниң «Унита» солуну крым ужуражыышкынының делегейге улуг ужур-дузалының айыткӓн. «Дүшкүүрлүг чоруктун чавырлыышкынын быжыглаар күжениишкиннерин бүтү күрүнелер каттыштырар ужурлуг» — деп эте-биле Францияның компартиязының «Юманите» солуну Крымга болган ужуражыышкынның түңнелдерин дыннаткан. «Социалистиг сес чурттун коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчулары делегейге болган чугула оскерлиишкиннерни сопуургалдыг бүтү күрүнелериниг каттышкан күжениишкиннери-биле быжыглаарын, чарын алган керээ, дугуржуглаарны амыдыралга бүрүнү-биле боттандырарын, бүтүнитиниг тайбыңын хандырар — бо кол сорулгаже чайгылыш чок бурунгаарлаарын чугула деп демдеглээн.

Барын чүктүн информация агентилелдери крым ужуражыышкынының түңнелдерининиң дугайында документин тодаргайлап тайылбырлаан. Ук партияларның удуртукчуларының айытканын өзүгаар алырга, 1972 чылдың июльда болган ужуражыышкынның соонда эрткен үениң дургузында социалистиг чурттар даштыкы политиктиг улуг чедиишкиннерни чедип алган деп, ЮПИ айыткӓн.

Бүтү-ниитиг тайбыңны хандырарының хөрээнге идевкейлиг дем каттыштырып ажылдаарына социалистиг чурттарның ниитпирлин илергейлеттингеп, Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажыдга талазы-биле чөвүлел хуралдың чедиишкиниг болурунга дуза чедирериге белеин бадыткаттынган деп, Франс Пресстиң дыннадымында чугаалаан.

Крым ужуражыышкынының дугайында документини япон Киодо пусин агентилел «тайбыңны болгаш аймыл чок чорукту быжыглаар күжениишкиннерни ийи катап улгаттырарынче кыйгырган «Тайбың декларациязы» деэн.

Крымга болган ужуражыышкынының дугайында дыннадының «Нью-Йорк таймс» солун көскү черинге парлап үндүргеп. «Совет Эвилели болгаш оон эвилеччилери Европага айыл чок чорук, кады ажылдажыга талазы-биле ниити-европа чөвүлел хуралын 1973 чылды сөөлүүредир доозарынче катап кыйгырган, оон сөөлгү үе-чадазын дээди деңнелге эрттирве чогуур 'деп санаан. Сес коммунистиг партияның удуртукчулары Камбоджага таарыштыр чогуур шиитпир үндүрерин чедип алырынче болгаш Вьетнамга дайылдажырын соксадыр дугайында дугуржуглуганы тыңгысы сагыырынче база кыйгырган» — деп, солун бижээн. Ужуражыышкынның киржиктилери СЭКП-ниң политиказын болгаш ол политиканы боттандырарынга Л. И. Брежневтиң хүүда киргген үлүг-хуузун бедин-биле үнелээн деп, «Нью-Йорк таймс» демдеглээн.

Барын-герман «Зюддойче Цайтунг» солун социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының ужуражыышкынының улуг ужур-дузалының айыткӓн. Ол ужуражыышкын «социалистиг чурттарның чогуур болгаш үр хуусаалыг политиказын дүүштүрериниг дуза чедиргеп» деп, солун бадыткаан.

(СЭТА).

ВАЛЬТЕР УЛЬБРИХТИҢ МӨЧЭЭНИНГЕ ХОЛВАШТЫР

БЕРЛИН. (СЭТА). АДН агентилелдин дамчытканы: ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, Герман Демократтыг Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Вальтер Ульбрихт 1973 чылдың августун 1-де 12 шак 55 минута турда мөчээнин Германияның Социалистиг Чаңгыс аай партиязының Төп Комитеди, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлели, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлели, ГДР-ниң Улус палатазының Президиуму болгаш Национал Фронтунуң Национал Чөвүлелиниң Президиуму ханы кажыыдал-биле дыннаткан.

Медицина шинчилелиниң түңнелин дыннатканында айтып турары-биле алырга, эш В. Ульбрихтин мөчээнинин чылдагааны чүрек ажылының кошкааны болган.

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Вальтер Ульбрихтини орнукшударын организастаар партия-чазак комиссиязын ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккерге баштадыр тургускан.

В. Ульбрихтини августун 7-де орнукшудар дугайын комиссия ыыннаткан.

Америк космонавтыларның ужудуушкуну

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Орбитага ужар космос станциязы «Скайлэб» октаргай делгеминге дензи чок апаар байдалдын салдары-биле «чайгадыышкынга» таварышкан. Оон ийиги экипажының кадыының байдалы ужудуушкуннуң бешки хүнүнде оранчок экижээн. «Ам космонавтыларның программа өзүгаар ажылдаарынга шаптык болу бөөр хире чылдагааннар чок. Мен бодаарымга ыңдыг-дыр» деп ужудуушкуннуң медицина талазы-биле удуртукчузу Б. Бьюкенен космонавтылар-биле чугаалашкан соонда медеглээн.

Август 1-де А. Бин. О. Гэрриот болгаш Дж. Лусма чамдык медицина шенелделерин кылган. Олар ылангыя деңзи чок кылдыр чиигей бергеп чоруур байдалга аргыжыга аппарадының болгаш чүрек-дамыр системазының байдалын хынаан.

ЧАЗАКТЫҢ ЫЛАП ШИИТПИРЛИИ

САНТЬЯГО. (СЭТА-ның корр). Чилиниң чазаанын кол секретариады парлалгага медеглел дамчыдып берген. Чилиниң президентизи Сальвадор Альендеге христиан-демократтыг партияның даргазы Патрисио Элвиниин чагаазы келген деп, медеглелде дыннаткан. ХДП-ниң удуртукчуларыбиле чурттун президентизиниг эрттирген чугаалажыышкынарынга холбаштыр ол партияның сагыш-бодалын чагаада тайылбырлаан.

Чазакка удур бөлүглежиишкиннерниң чуртка тургузуксап турар кризизин баш бурунгаар чайладыр дээш, удурланыкчылар-биле идепкейлиг чугаалажырын деткиир шиитпирлиин чазактын катап бадыткап турарын медеглелде демдеглээн.

Ол чугаалажыышкынарлын баштайгы кол түңнели чүк машиналарының ээлериниң хөөйлу-дүрүм барымдаалавас ажыл соксадыышкынын соксадырының аргӓларын кады дилеп тывар дугайында шиитпир болган.

Ындыг турбуже кедергей дүржок күштер ХДП-ниң удуртукчулары-биле президентинин чугаалажырын ара соксаттырып каптарынче угланган кажарлаштыкынар кылырын үргүлчүлеп турар.

Фашистиг идегеттериниг катап дерзин үүлгедиглер кылганының түңнелинде бир чүк машиназының чолаачызы болгаш хавырткан чүк машиназын соортүп чораан трактористи — ийи кижи өлүткен. Август 1-де дээрбечилер база бир дүржок үүлгедигни кылган — найысылалдың чоогунда суурга нефть дамчыдар ийи шугум участогун чазылдырыышкын-биле үрээн.

Ол кемнит хереклерге холбаштыр чазакка удур үүлгедиглерни узуткаарынче угланган карабиннерлиниг болгаш чепсектиг күштерниг төлээлекчилериниг алыр хемчеглерин боогдап турар бүтү идегеттерге удур хоойлуда айыткан бүтү хемчеглерни чазактын алыр деп турар шиитпирлиин иштики хереклер министриниг оралакчызы Даниэль Вергара бадыткаан.

Барын үзелдиглериниг үреглекчи үүлгедиглер, саботаж кылып турарынга удур республиканың чазаа, ажылчы чоннарның массалыг организациялары хандырылганы эде тургузар хемчеглерни ап, чүүктер чүдүрер болгаш дужүрер ажылдарга эки-турабиле ажылдаарын идепкейжидип турар.

ЗАМБИЙ-СЬЕРРАЛЕОНЕ ДЫННАДЫГ

ЛУСАКА. (СЭТА). Израиль болунуң эжелеп алганы араб девискээрлерни хостаар болгаш КНО-нуң Айыл чок чорук Чөвүлелиниң сураглыг шиитпирин күүседир ужурлуг. Чүгле мындыг болган турда, Чоокку Чөөн чүкте байдалды чоптүг болгаш ылап таарыштыр шиитпирлээри чедип алдынган туруп болур. Сьерра Леонениң президентизи Сиаки Стивенстин албан хуузунда Лусакага чораан аян-чоруу доозулганда аваа кады кылган замбий-сьерралеоне дыннадыгда ынча дээн. Улустар араазынын харылзаларынга дүшкүүрлүг байдалдың чавырлыышкын бүтү делегейге тайбынны быжыглаар шиитпирлиин демдеглээн.

Андхра-Прадеш штаттың хоорайларынга массалыг митингилер бооп турда, Индияда тайбың дээш шимчээшкиниң кӫскү ажылдакчылары чүве чугаалаан. Тайбының бүтү-индий болгаш эпсеткил каттыштырылгазының Андхра-Прадеш штатта организациязының чингине секретары П. В. Рагхавайя тайбыга ывак күштериниг Москвага болур бүтү делегей конгреазин чедиишкиниг эрттиреринге бүрүн дуза чедиреринче тайбының үнелээр бүтү кижилерни Гунтурга болган ындыг митингилериниг бирээзиниг киржикчилериниге чүве чугаалаат кыйгырган.

КОНГРЕССКЕ УТКУШТУР

ДЕЛИ. (СЭТА). Тайбыңга ынак күштериниг Москвага болур бүтү делегей конгреазинге белеткел Индияда хүнүң-не улам калбарып турар. Чурттуң янзы-бүрү штаттарында митингилер болгаш конференциялар эртип, Москва шуулганынга баар делегаттарның аттарын аңаа тодаргайлап чугаалажып турар. Матхья-Прадеш штаттың район топтери Итарсиге болгаш Видишке митингилер болган. Аңаа чурттуң Коммунистиг партиязының башкарыкчы индий национал конгресс партиязының кежигүннери, студентилер, чогаалчылар киришкен. Митингилериниг киржикчилери дарлаткан улустарның депшилгеан болгаш хосталгазы, тайбың дээш туржуп турар күштериниг бүтү делегей шуулганын эрттиреринин идеязын бурунг-биле чүүлдүг деп көргенин илергейлээн, тайбының хөрээн боттарының бүтү делегейге быжыглаар шиитпирлиин демдеглээн.

Андхра-Прадеш штаттың хоорайларынга массалыг митингилер бооп турда, Индияда тайбың дээш шимчээшкиниг кӫскү ажылдакчылары чүве чугаалаан. Тайбының бүтү-индий болгаш эпсеткил каттыштырылгазының Андхра-Прадеш штатта организациязының чингине секретары П. В. Рагхавайя тайбыга ывак күштериниг Москвага болур бүтү делегей конгреазин чедиишкиниг эрттиреринге бүрүн дуза чедиреринче тайбының үнелээр бүтү кижилерни Гунтурга болган ындыг митингилериниг бирээзиниг киржикчилериниге чүве чугаалаат кыйгырган.

АФГАНИСТАННЫҢ ЧАА ЧАЗАА

КАБУЛ. (СЭТА). Афганистан Республиканың Төп Комитеди чурттун чаа чазаанын составын бадылаан. Куруне баштыны — Мухаммед Дауд премьер-министр, национал камгалал министри болгаш даштыкы хереклер министри болган. Республиканың чаа чазаа 13 кижиден тургустунган. Премьер-министриниг оралакчызы Мухаммед Хасан Шарк, иштики хереклер министри — Файз Мухаммед, саңныы — Сеид Абдул Илла болган. Абдул Рахим Невин культура болгаш информация министринин олурун алган.

КУБА. Кубаның кол көдээ ажыл-агый культураазы — чигир тростнигинин дүжүдүн ажаап алыр болгаш болбаазырадып ажылдаарының амгы сезонунга кубалар улуг көдүрлүүшкүнүг ажылдаан. «Монкада» казармаларга шавар халдаашкынның 20 чыл оюн — чурттун амыдыралында ол кол болуушкунга олар боттарының ажыл-ишчи чедиишкиннерин тураскаадып турар.

Чигир тростнигинин дүжүдүн ажаап алырынга куба хөрээжеп чоп, оон иштинде тростник кезикчилериниң Марианна Грахалес аттыг, Пальма-Сориано районнуң тарылга шөлдеринде ажылдап турар, алдар-сураглыг хөрээженнер бригадазы улуг улуг-хуунну киргген. Хой-ниитиниг ченнеппилге черлериниг ажылдакчыларының профвилелиниден ол бригадада бактаап турар 38 кезикчи боттарынга алган социалистиг хүлээлгезин—бүтү сезон дургузунда будун чартык миллион арроб чигир тростнигин кезерин алдарлыг күүседкен.

ЧУРУКТА: Марианна Грахалес аттыг бригадалың киржикчилери.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Кызылда аныяк көрукчүнүң театры

УРАН ЧҮҮЛГЕ ХАНДЫКШЫЛ

Кызыл хоорайга аныяк көрукчүнүң улусчу театрын организастап тургускандан бээр келир чылын он чыл болур. Ол дээрге узун эвес хуусаалаа болза, бо аразында өскөн эвес ажылдар кыдыгланын айтып болур. Баштайгы үеде аваа хоорайның школаларынан келген өөреникчилер кичээлдеп турган.

Улусчу театрның баштайгы болгу С. Михалковтуң «Билиргек койгун» деп шиизин Москваның культура институдунуң доозукчузу режиссёр Сергей Баирнин удуртулгазыбыле тургускан. Баштайгы шиини көрукчүлер өөрүшкүбиле хүлээп алган. Ынчаардагы болукке кичээлдеп турганнарның аразындан Галя Сат ам Иркутск университетинде өөренип турар, Валя Бочкарева пединститутуң студентиэн апаргаш-даа, аныяк көрукчүлер театры-биле харылаазын үспээн. Галя Кудрина келир үениң башкызы болур, ол театр-биле харылажып турар.

Ол-ла культура институдунуң доозукчузу Зоя Федоровна Саая хөй чылдар дургузунда аныяк көрукчүлер театрының режиссёрунда ажылдап турар. Аныяк специалист уругларның сеткилинде чоок. Өзулут-ла оцууг болу берген. Ол бодунуң ажылынга бердинген, күзел-соруктуг кижи. Режиссёр бодунуң өөредип турар өөреникчилерин уран чүүлдүң чажыттарынче чоорту киирип турар. Сеткилге чоок эки чүүлду магадаар, ол ышкаш каржы-дошкун чорукка удур демисежиринде. Төрээн чуртунга ханы бердинген чорукка аныяктарны оок кижизидип турары мактанчыг. Ат-сураглыг актёрлар, режиссёрлар дугайында бесседалар уругларга уттундурбас. Чүгле шин уран чүүлүнге эвес, харын балет, операга сонуургалды хайыктырып турары солун.

Орай кежээге чедир кичээлдеп, сцена чугаазы, будуттунары дээш чугула чүүлдерге уругларны өөредип келген. Артист кижиниң рольду сайгарары, боду өөренип шиитээдип алыры чергелиг айтырыларны Зоя Федоровна уругларга чугаалап бээр.

С. Михалковтуң «Сомбреро» деп шиизин аныяк режиссёр эң баштай тургускан. Коллективтиң оон соңгаарты базымнарын ук шин тодараткан. Михалковтуң шиизиниң маадырлары хоорайның аныяк көрукчүлериниге таарышкан.

Театрның репертуарында уругларга бижээн амгы авторларның чогаалдары-биле кады классиктерниң ажылдарын база киирген. Афиногеновтуң «Машенька» деп шиизин репертуарга киирген таварылга эвес. Ук шин көрукчүлериниң сагыш-сеткилин кажан-даа холдедип келген. Өвүр-хевирлерин коску, билдиишкир кылдыр бижээн. Машеньканың (К. Деряжина, башкы училищеэн) салым чолу дээш күүседикчилер-биле кады көрукчүлер дуурааар. Шиинде кол черни профессор Окаёмов (Иван Бершанских) эзелеп турар. И. Бершанскихтиң эң баштайгы ролю ол.

1968 чыл. Аныяк коллектив Синельниковтуң «Экин, Яков!» деп шиизин көрукчүлерге барааалгаткан. Яков Батюктуң ролюн Иван Бершанских ойнап күүседткен. Яковтуң дукмазы Женяның ролюн Валя Бочкарёва сеткилге чоок кылдыр ойнап шыдаан.

Е. Шварцтың «Хар кадын» деп классиктиг тоолуп спенага тургускану аныяк көрукчүлер театрынга улуг өөрүшкү болган. Баштайгы каксы ганыжылга үезинде-ле уругларның сонуургалы ылерен келген. Лирика драмалыг тоолдуп маадырларын аныяк күүседикчилер улуг күзел, сеткил хамыышкыны-биле хүлээп алганнар. Тоолчуның ролунда — И. Бершанских. Кейниң ролюн күүседткен Люба Гончарова баштайгы шиилерде рольдардан-на көрукчүлериниң кичээнгейин хаара туда берген. Аныяк күүседикчи маадырның ажыы-чанын эки дамчыткан.

Эвалдниң «Дидим үүрек» деп шиизинде кара-бажын хайгаракчызы Матренаның ролюнга педагогика институдунуң студентизи Вера Власова чедишкиниг ойнаан. Матрена-камбала — каржы-дошкун кижи. Оон холундан чеже-даа кижи олген. Вера Власова шинныг овур-хевирин тургускану хөйге мактанныг. Ол-ла шиинде Агашаның ролюн педагогика институдунуң студентизи хоочун Бөтпывычыг артист Татьяна Лифанова база-ла көрүштүг ойнаан. Рольду тургузарынга режиссёрнуң арга-сүмеэн улуг болганы чугаажок.

Аныяк көрукчүдер театрының тургускан шиилерин дотерезин саналы эвес. Оларның аразында эки-даа, шала кошкактары-даа бар. Оон дугайында көрукчүлер эки бижир. Эрткен чылдарда театрның коллективи 20 шиини тургускан, ону 20 мун ажыг кижи көрген. Наймыладың улусчу театрының бот-тывынгыр артистерининг перспективазы улуг. Оон артистериниэн профессионал артистер үнери чугаажок. Улусчу театрга чедип алган мергежилиниң аайы-биле профессия шилип алган өөренип турарлар бизин хөй.

Улусчу театрга моон соңгаргы улуг чедишкиннерни күзээлиг.

А. ЧИГУНЕКОВ,
Улусчу чогаадылга бажыңының театр секциязының методисти.

Алдын-оол Даржаа

ССРЭ-же көруш

(Романдан үзүндү)

(Төнчүзү. Эгези № 181 «Шында»).

Сандыханың чугаалап турар домааның чамдык сөстериниң утказы дыннап олурган улуска биллиннес, дүрген чугаалаанындан орта дыннаалбас азы күлакка шоолуг зотиг эвес боон турган болбайн аан. Ынчалза-даа улус шимээн үндүрбейн олургаан, харын мырыңай ол биллиннес сөстерде, бодап четпес санчурагайларда оваагай утка сиднккеп чүве ышкаш сагындырган. Чүге дээрге Сандыханың хайныкан сеткилин ол сөстерни болгаш саннарны барык-ла эргеледи аарак тоштап адаанындан улам хандыкшылдыг хаара түлүп турган.

— Бистиң тендиш дивес чаленгиживис, хан-дамырыыстан бээр түдүш акыыс улуг ССРЭ болгай — деп, Сандыхаа улам соруктуг уламчылаан. — Улуг ССРЭ ам-ийи чыл ажыг үениң иштинде чаа үеде-зин хоойлуунуң түгүнүн адаа-биле чурттап, стахановчу ёзу-биле ажылдап, ажыы-биле турар. Билир силер бе? Билип алынар, ССРЭ капитализмге удур, империализмге удур турып турар. Бистер база ындыг бис. Чүге дизе капитализмниң орнунда адгы-адгы сөөк-язы улустар өөзүнненшкек болгаш ылгай көрүүр, кошкаан дарааар болгаш күштүү көоргеттиннер, олум-чидим болгаш чаа-чаалак чайгаар-ла сыстып үнүп турар. Билир силер бе? Билип алынар. ССРЭ-биле бистиң орчуунуз чаныс үтлүг, кедизинде барып-баян, социализмниң оранынга чеде бээр бис. Чүге дизе социализмниң оранында адгы-адгы сөөк-язы улустар өөзүнненшкек болгаш ылгай көрүүр, кошкаан дарааар болгаш күштүү көоргеттиннер, олум-чидим болгаш чаа-чаалак чайгаар-ла сыстып үнүп турар. Билир силер бе? Билип алынар. ССРЭ-биле бистиң орчуунуз чаныс үтлүг, кедизинде барып-баян, социализмниң оранынга чеде бээр бис. Чүге дизе социализмниң оранында адгы-адгы сөөк-язы улустар бот-боттарынга бүүрежир болгаш дуулажыр, хостуг болгаш деп эргелиг, тайбын кады чурттап, акы-дуюма бүүзү-биле кады ажылдап турар. Советтиг улуг үнүзүн хоойлуунда ынча деп бижип каан. Ынчаарга ам-ийи чаа мен орус таныыкын сутта чораан, ССРЭ-де тывалар-биле төрөл бир улустуң дутайын солундан номчуудум. Ол улустуң адын якут дээр. Тывалар-биле адыш-ыырайы кара чаныс дөмей, чуулаары база дөмей улус дилир болду. Ол чонну ак орус хаан ажелеп алган, ак орустуң шажынынга күш-биле киирген, эк орус садыгчылар арага дээр ажыг суг берин турган, молчуп чип чорааан, карыг-хомчыкка хырлып чорааан чоп-дур. Ам дээрге магалыг сайыраан улус болду. Улетпур-бүдүрүлгеан хөгжөөн, чонунуң иштинде чүс кижиден-не бежен беш кижи бижик-биликтиг, чыл санында тарыыр тараазы 500 мун шаа четкен, колхоз совхозунда 400 тракторлуг, тос мун ангазы, чепсек-хереелдиг, шуут баргаан улустур! Ачылыг улуг ССРЭ-ниң хамаатылары бодунуң чуртун чечектелдир хөгжүтүүшаан, бистиң чуртувуска база дузалап турар. Кызыл хоорайда. Чаатыда. Таңдыда. Турада орус эштерниң ажылы магадаачыг, келир үеде бистиң эчис оруувусту чырыдып турар үлегерлиг чүве чорду. Мындыг-дыр бо — дээш, Сандыхаа улуг тынгаш, улусту сагыш хаңгаан хөвирлиг эргилдир көргеш, шала оожум үнбиде саналдаан:—Ам бичии таакпылап алза кандыгыл? Чүве айтырар дээн кижилер боданып алгаш, айтырыын, шиилаар шаам-биле харылап бээр мен. Оон соонда хап чорып олурар, орук база узак.

Сандыханың делегей айтырыгларынан көңүс бөдүүн чүүлдерже, чаңгыс оңгар арта халаан дег, ындыг дүрген шилчилгези Дарыхаанның сагыжынга эдээн чиктиг болган, ынчалза-даа чүве ыыттаваан, чужуру ындыг чүве ыйнаан» деп бодаан. Аныяктар база-ла демгизи дег шимээргежип, тывызыктажып, шиитчип, ырлажып турган. Чүгле Комбу ирей шимчеш дивейн, Курваангныың кожагарынче көрүп алгаш, үр-ле таакпылаан келген. А Сандыхаа тыныжын ам-даа ажыдып ап чадап турган. Оон черле чаны ындыг: сагыш-сеткилин оваа хайныктырган чүвеин чугаалай бергенде, тыныш алынмайн баар, ынчангаш үзүктелир болза эки. Оске черге, таныыс улус аразынга болза кызын туттунар ийик, хувискаалдың ылыктыг хөрээ дээнде туттунуп ыыдаар-даа турган, а мапаа хорлээлээн сеткилинге — ССРЭ-ге эргелеп, оорганган, чоргаарлаан бодалдарынга чайгаар-ла хаара туттура бергенин боду бешин эскербейн баргаан боолтур.

Комбу ирей дандзаын идиктээш, турун келген, чүве-даа айтырар дээнинг эвес аян-биле сүвүр сегел салын суйбап, өскээр көрүп тура, сонуургай каапкан.

— Сапыын дилир бе, чаныын дилир бе, ындыг чүве сураа дыңналып турар-дыр. Саммын деп чүве эвезин мунне ийдеп, ол ийегеттерин арааттың шерин салба шаан каапкан-на болгай. Чүү адам чүве боор ол, оглум?

— Ийоон дээрин ол бе, кырган?—деп, Сандыхаа ыдавылаан. — Делегейде ындыг улус бар, бир янзы сөөк-язы улус-тур ийин. Ол чонунуң ядыы-чавыстары бистерде ышкаш эгээрлиимес эрге-поолээн чаалап ап четтикпэбн, ам-даа хүрежип турар мындыг-дыр. Билир силер бе? Бистиң ийи-ийи ыдыктарывыс, ийи-ийи ыдыктарывыс, ийи-ийи ыдыктарывыс,